

De Middenstip

nummer 1 | november 2015

Een sector die er toe doet

Het maatschappelijk belang van onze branche is enorm. Bijna 9 miljoen Nederlanders sporten minimaal één keer per week. Ruim 3 miljoen mensen doen dat bij een buitensportvereniging. Zij gaan ervan uit dat ze kunnen sporten op een veld dat veilig en goed bespeelbaar is. Waar ze voor de lol een balletje kunnen trappen of topprestaties leveren. En dat maken wij mogelijk. Iets om trots op te zijn. Het is ook belangrijk uit te dragen dat het onderhoud van die velden en banen veel zorg, tijd, geld en vooral expertise vraagt.

EEN KEUZE VOOR KWALITEIT

Samen beheren we ongeveer 30.000 ha. Sportvelden maken 1% uit van het Nederlandse oppervlak. Per inwoner betekent dat 20 m². Dat is gigantisch. Maar het geeft ons ook een verantwoordelijkheid. Om dat goed te doen en ook op een manier waarop we het milieu niet schaden.

We pleiten er daarom voor kwaliteit bovenaan te zetten. Nederland stond altijd bekend als het land waar de beste sportvelden van de wereld lagen. Met zorg constateren we dat de kwaliteit de laatste jaren het slachtoffer is geworden van de bezuinigingsdrift van opdrachtgevers. Gunning op de

laagste prijs schaadt het maatschappelijk belang van de sport en gaat de komende jaren voor veel meer kosten zorgen dan dat men in eerste instantie bespaart.

Als BSNC zetten we de kwaliteit van de buitensportvoorzieningen centraal. Dat is wat ons met elkaar verbindt. Door het ontwikkelen en delen van kennis, bevorderen van innovaties, door elkaar te ontmoeten en door branchebreed samen te werken, maken we ons sterk voor goede en duurzame velden.

TROTS

Voor je ligt de allereerste editie van De Middenstip. Daar zijn we trots op. Want kennis delen is de kern van onze vereniging. En wat is lekkerder om in het weekend op je gemak goede verhalen te lezen over nieuwe initiatieven, praktijkvoorbeelden of innovaties. Die verhalen willen we vertellen. Net als voor alle BSNC-producten geldt, is ook deze uitgave het resultaat van leden die bereid zijn om zich voor de vereniging in te zetten. Door kennis te delen, mee te denken en te werken. Ik dank daarom allen die een bijdrage leverden aan deze eerste editie. Dat er nog velen mogen volgen!

Ben Moonen, Directeur

INHOUD

4 Zand als ideale basis voor sportbeoefening

5 Succesvolle samenwerking opleidingen en bedrijven

8 Green Deal Sportvelden

Je hebt van die dagen dat alles samen komt. Donderdag 1 oktober was zo'n dag. Toen verzamelden een kleine 200 deelnemers zich in het clubhuis van Hockeyclub Rotterdam voor de Praktijkdag die de BSNC samen met Edudelta en de gemeente Rotterdam organiseerde.

Centraal thema was de vraag: op welke manier kunnen we sportvelden zonder of met minder chemische gewasbeschermingsmiddelen onderhouden? Een thema dat goed aansluit bij de Green Deal Sportvelden die we op 22 oktober ondertekenden. De ambitie daarbij is helder: in 2020 gebruiken we geen chemie meer, tenzij het echt niet anders kan zonder dat de veiligheid en bespeelbaarheid van de velden in het geding is. Hoog tijd dus om ons als branche daarop voor te bereiden. Een verslag van de dag in foto's.

Zonnige Praktijkdag in teken van chemievrij beheer

Plenaire opening door dagvoorzitter Pleun Lok met inmiddels de befaamde Kennisquiz. Er blijkt nog wel wat werk aan de winkel, want niemand vulde de quiz foutloos in... Aansluitend verzorgde Bert Gijsberts (voormalig voorzitter VHG) een presentatie over 'Chemievrij beheer sportaccommodaties: een maatschappelijke uitdaging voor alle partners.'

Voor en na de koffie gingen de deelnemers in groepen in debat. Bart van Kollenburg (Vos Capelle) en Arwin Verschoor (VGR) vuurden argumenten af over het thema: 'techniek versus middelen'. Ben Loman (Eindhoven Sport) en Seth van der Wielen (KYBYS) deden dat over het thema 'bestek versus praktijk'. Al met al levendige discussies waar de bijna 200 deelnemers actief aan deelnamen.

Ook konden deelnemers tijdens de Praktijkdag de benodigde punten halen voor hun bewijs van vakbekwaamheid.

Na de lunch volgden buiten diverse demonstraties met machines en technieken voor het chemievrij beheer van sportaccommodaties. Het technisch weer maakte de dag compleet.

Aansluitend verzorgde Pirmin Blaak (keeper HCR en Nederlands elftal) een inspirerend woordje en kon iedereen in het zonnetje genieten van een demonstratie bij Windhondenvereniging Zuid-Holland. Al met al een mooie en leerzame dag.

BSNC heeft al jaren aandacht voor het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.

Via de website zijn de volgende rapporten beschikbaar:

- Onkruid vergaat niet zomaar (december 2010)
- Online tool Jaarplan gewasbescherming
- Green Deal Sportvelden (januari 2014)

Beheerders en gebruikers profiteren van extra mogelijkheden

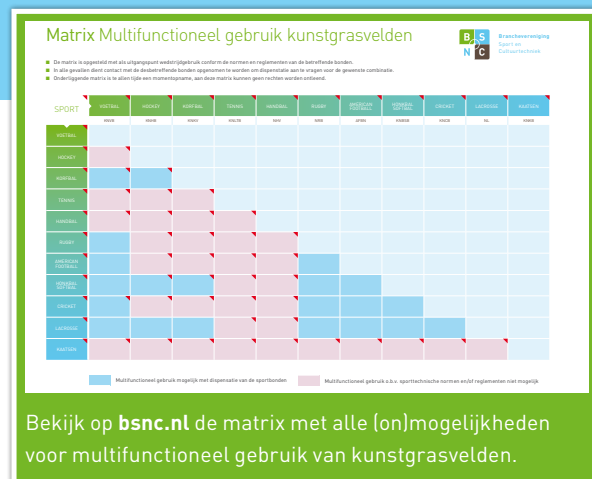
Multifunctioneel veld biedt veel voordelen

Multifunctionele kunstgrasvelden zijn dé oplossing voor een probleem waar veel gemeenten, scholen en verenigingen mee worstelen. Het streven 'voor iedere sport een eigen veld' is in de praktijk qua budget vaak niet haalbaar, waarbij ook de beperkt beschikbare ruimte een obstakel vormt.

De voordelen van multifunctionele velden zijn evident. Zij vormen door de belijning in verschillende kleuren en het gebruik van materialen zoals doelen, baskets en een tennis- of volleybalnet het decor voor meerdere sporten. Als de gemeente, scholen en clubs de kosten delen, is bovendien sprake van een oplossing die financieel aantrekkelijk is.

"Intensief gebruik maakt intensief onderhoud noodzakelijk", benadrukt adviseur en accountmanager Ad van de Luijtgaarden van de gemeente Zwijndrecht. "De gemeente herbergt vier zand-ingestrooide multifunctionele kunstgrasmatten en een asfaltveld waarop scholieren en clubsporters onder meer korfbal en handbal. Het voorgezet onderwijs maakt overdag ongeveer veertig uur in de week gebruik van de velden. De leden van de sportverenigingen trainen er in de avonden en spelen er in de weekenden hun wedstrijden. Hierbij gaat het om twintig uur. Op weekbasis praat je dan in totaal dus over een gebruik van zestig uur."

Daarnaast beschikt de gemeente over twee rubber ingestrooide kunstgrasvelden. Deze velden worden multifunctioneel benut door een andere middelbare school in Zwijndrecht en in onderlinge samenwerking tussen voetbalverenigingen. Het gebruik per veld overdag bedraagt vijftien uur per week en 's avonds en in het weekend vijftwintig uur. Totaal: veertig uur per week per veld.

GOED COMMUNICEREN

Om het gebruik en onderhoud op elkaar af te stemmen is het volgens Van de Luijtgaarden van groot belang dat de gemeente, scholen en verenigingen goed met elkaar communiceren. "We maken afspraken over het onderhoud: wanneer en op welke manier dat gebeurt. Zo krijgen de velden wekelijks op een vast tijdstip, rond zeven uur in de ochtend, een onderhoudsbeurt. Op het moment dat de leerlingen arriveren rond half negen en de lessen van start gaan, is het werk dan al gedaan. Daarnaast zijn er afspraken over het tegengaan van zwerfvuil. En over het gebruik van de velden bij bepaalde weersomstandigheden, zoals sneeuw en vorst."

Van de Luijtgaarden: "Het onderhoud van de velden, waarbij geen chemische middelen aan te pas komen, bestaat uit borstelen en slepen om de vorming van mos en algen te voorkomen. Het is bovendien zaak om alles wat van de bomen dwarrelt zo snel mogelijk te verwijderen. We willen niet dat de bladeren gaan verteren en verrotten en tussen de kunstgrasvezels komen. Daarom gaan we die met bladblazers 'te lijf'. Zo blijven de kostbare multifunctionele velden goed bespeelbaar."

Zand vormt voor de beoefening van verschillende sporten de ideale ondergrond om op te sporten.

Het beheer en onderhoud van deze ondergrond vragen wel wat aandacht. Details bepalen het verschil. Een mooie uitdaging voor de beheerders.

Beheer en onderhoud vraagt om specifieke aandacht voor details

Zand als ideale basis voor sportbeoefening

De gemeente Rotterdam is verantwoordelijk voor het groot onderhoud van de accommodatie van de Windhonden Renvereniging Zuid-Holland in de Maasstad. "De club draagt zorg voor het reguliere onderhoud van haar terrein", zegt Jur van der Veen, cultuurtechnisch beheerder sportterreinen van de gemeente. "Heel belangrijk daarbij is het dagelijks rollen en slepen en regelmatig beregenen van de 480 meter lange en 10 meter brede baan met behulp van een watertank, aangedreven door een tractor. In februari – kort voor de seizoenstart voor de windhondenclubs – strooien wij 200 ton zand uit over de baan. Vervolgens egaliseren we dit met laser gestraalde apparaten. Ook het vervangen van de drainage maakt onderdeel uit van het groot onderhoud."

Volgens Van der Veen mag de zandbaan voor races met windhonden niet te hard zijn. "De greyhounds en de kleinere honden moeten genoeg houvast hebben zodat zij zich goed kunnen afzetten. De baan mag ook zeker niet te zacht zijn, want dan zakken de poten weg. Om een zo snel en veilig mogelijke ondergrond te realiseren, maken we gebruik van leemarm, zeer fijn niet humeus zand."

KUNSTGRASVELDEN

Producent van filterzand en -grind

Filcom, dat is opgegaan in moederbedrijf Sibelco, is een van de grootste leveranciers van korrels voor zand-ingestrooide velden. Het betreft een hoogwaardig product dat voldoet aan de normen van onder meer NOC*NSF en de wereldvoetbalbond FIFA. Productmanager Teun de Goeij: "De afgelopen tien jaar is de kwaliteit en de hoeveelheid kunstgrasvelden voor sporten als voetbal, tennis, hockey en korfbal enorm toegenomen. Van volledig zand-ingestrooide velden en semi-watervelden, waar hockeyverenigingen vandaag de dag steeds vaker gebruik van maken, tot zelfs volledig watervelden. De ontwikkelingen van de velden staan niet stil, hierdoor verandert de spelstijl ook. Wij spelen daar op in."

De klanten stellen steeds hogere eisen aan de kwaliteit van kunstgrasvelden. De Goeij: "Zand zorgt voor stabiliteit van het 'tapijt'. De grootte en vorm van de korrels speelt een belangrijke rol. De zorgvuldig afgezeefde fracties zorgen voor een goede waterdoorlaatbaarheid. Samen met de onderbouw en bij voetbal aanvullend rubber- of kunststofkorrels zorgt het voor een dempend effect, zoals op een ideaal natuurgrasveld. Reinigen van het zand is niet nodig. Door de kunstgrasmat regelmatig te borstelen, voorkom je dat de korrels te veel verdichten."

PAARDENSPORT

Familiebedrijf Agterberg bv is actief voor particulieren, bedrijven en grote evenementen in de sportwereld. Ook voor de paardensport levert Agterberg in heel Europa al decennialang kwalitatief hoogstaande bodems. Voorbeelden hiervan zijn het Europees kampioenschap 2015 in het Duitse Aken, het jaarlijkse CHIO Aken, Jumping Amsterdam, Jumping Maastricht en Indoor Brabant. "Natuurlijk houden wij rekening met de eisen van de dressuur- en de springruiter", benadrukt Ton Agterberg, die samen met broers Albert en Frank eigenaar is van het bedrijf. "Details bepalen het verschil tussen winnen of verliezen. Zo vraagt een bodem bij de discipline springen om nóg meer stabiliteit dan bij dressuur."

Agterberg steekt veel energie in de ontwikkeling van de ideale buitenbodem: stabiel, compact, veerkrachtig, goed waterdoorlatend en niet te snel droog. "Voor recreatief gebruik zijn de bodems erg slijtvast en bij normaal onderhoud vormen ze een ideale ondergrond voor de dressuur- en spring-sport. Voor indoor paardensportevenementen leveren we tijdelijke bodems met een toplaag die onder meer bestaat uit gewassen kwartszand in combinatie met gel. Dit zorgt voor extra stabiliteit én houdt het vocht vast in de hal."

Jong talent krijgt kansen bij aannemers sport- en cultuurtechniek

Succesvolle samenwerking opleidingen en bedrijven

OPROEP!

Zoekt uw organisatie een stagiaire? Meld dan uw stageplek bij de BSNC. Wij delen uw oproep graag via onze website en digitale nieuwsbrief.

Stuur uw oproep naar: j.reedijk@bsnc.nl.

Ard-Jan van Huizen (19) uit Barendrecht is er het levende bewijs van. De kans die hij als jong talent krijgt tijdens zijn stage bij Van Kessel Sport en Cultuurtechniek is voor hem heel waardevol. Daarom is de samenwerking tussen opleidingen sport- en cultuurtechniek en het bedrijfsleven belangrijk om studenten een praktijkervaring te bieden. Zeker als beide partijen gemotiveerd zijn en elkaar écht verder willen helpen.

Ard-Jan is geen groentje in de wereld van sport- en cultuurtechniek. De passie voor het vak van aannemer is de derdejaars student Tuin- en Landschapsmanagement aan de HAS Hogeschool in Den Bosch met de paplepel ingegoten via zijn vader Aart. Hij staat aan het roer van J. van Huizen Groenvoorzieningen. De planning is dat Ard-Jan op termijn het familiebedrijf gaat overnemen. "Tijdens vakanties en op andere momenten help ik al vaak mee in de buitendienst. Na mijn stage heb ik nog zo'n anderhalf jaar voor de boeg op de HAS. Aansluitend wil ik eerst bij een andere aannemer nog meer ervaring opdoen, voordat ik mijn vader ga opvolgen."

STAGE BIJ VAN KESSEL

De student is vol lof over zijn stage bij Van Kessel Sport en Cultuurtechniek. Deze begon begin september en duurt tot eind januari. "Ik bereid als calculator samen met een paar collega's de renovatie voor van het sportpark Harga in Schiedam. Ik doe de inkoop van de benodigde materialen en voer samen met een collega overleg met leveranciers en vertegenwoordigers van de betrokken vereniging."

Ard-Jan werkt drie dagen per week op locatie in Schiedam en de overige dagen bij van Van Kessel in Buren. "Ik leer heel veel van mijn collega's en mag zoveel mogelijk zelfstandig opereren en eigen initiatieven nemen. Als ik er even niet uitkom, zijn ze altijd bereid om mij van raad en daad te voorzien. Van Kessel is een vooruitstrevende aannemer waar ik me helemaal thuis voel."

INTENSIEVE RELATIE

Sjaak Groen is als studierichtingscoördinator Tuin- en Landschapsmanagement verbonden aan HAS Hogeschool. Hij heeft Ard-Jan onder zijn hoede gehad tijdens de module Sportvelden en Beheer. "De relatie tussen de hogeschool en Van Kessel is al jarenlang uitstekend en behoorlijk intensief", aldus Groen. "Wij werken samen op het gebied van stages en wisselen daarnaast ook veel kennis en informatie uit. Zo volgen medewerkers van Van Kessel cursussen bij ons, terwijl vertegenwoordigers van het bedrijf, zoals Paul van Berkel, hier gastlessen geven."

STAGEBEGELEIDER

Adviseur en relatiebeheerder Paul van Berkel fungeert bij Van Kessel als stagebegeleider. "Ard-Jan pikt alles snel op", benadrukt hij. "Stagiaires draaien in ons bedrijf mee als volwaardige medewerkers. We vinden het belangrijk dat ze veel leren, zich oriënteren en het geleerde in de praktijk brengen. We zijn over het algemeen heel tevreden over de inzet en kwaliteiten van de HAS-studenten. Het feit dat bij ons een aantal voormalige stagiaires van de school in dienst zijn, zegt wat dat betreft genoeg."

Jaarplan sportveldonderhoud

Voor professionals en amateurs bestaat al enige jaren het Jaarplan Sportveldonderhoud

Dit staat op de site van de BSNC. In het Jaarplan en de bijbehorende factsheets lees je hoe je eigenlijk een grassportveld moet onderhouden en in welke tijd welke werkzaamheden plaatsvinden. Hierdoor wordt je een gesprekspartner voor de kenners, de terreinmeesters en beheerders van sportaccommodaties. En weet je bijvoorbeeld wat zij verstaan onder verticuleren en waarom beluchten veel belangrijker is dan rollen.

Om dit jaarplan gebruiksvriendelijker te maken en de teksten aan te passen aan de huidige technieken en ideeën op gebied van sportveldonderhoud, heeft de Commissie Gras van de BSNC de werkgroep 'Onderhoud grassportvelden' ingesteld. Zij werkt aan een digitaal, volledig clickable jaarplan, geschikt voor alle betrokkenen. Daarnaast denken zij ook na over een versie op papier.

Overigens is het huidige jaarplan ook handig voor profs, die nog eens kunnen nalezen hoe en wanneer zij bepaalde werkzaamheden moeten aanpakken. Kennis die zij wel hebben, maar waarbij ze zich toch nog afvragen: 'hoe zat het ook alweer?'

Jaap Nieuwenhuis (B.A.S. Begeleiding en Advies Sportterreinen) en voorzitter van de werkgroep en lid van de commissie Gras.

SPORTCLUB IN BEELD

Salland Cricket Club in Deventer

Pronken met cricketvelden van internationale allure

De twee cricketvelden op het terrein van Salland Cricket Club in Deventer kennen een strak en goed georganiseerd onderhoud. BSNC ging op onderzoek uit hoe dit onderhoud precies plaatsvindt.

Het Groenbedrijf in Deventer is verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud van de zogeheten outfields. De tien vrijwilligers tellende groundstaff van Salland Cricket Club, die gebruik maakt van de velden, zorgt voor de graswickets: het centrale gedeelte van het veld met een lengte van ongeveer vijftig meter en breedte van dertig meter. "Vanwege de hoge kwaliteit vormt de accommodatie in Deventer regelmatig het decor voor interlands", vertelt Theo Sikkema, lid van de groundstaff.

Op de twee velden op het terrein van Salland Cricket Club in Deventer genieten cricket-spelers van hun sport

Sikkema: "Als vrijwilligers doen we er alles aan om een harde, gladde en egale pitch te realiseren. Om dat te bereiken maken we gebruik van onder meer maaimachines en een oude wegwals, terwijl we ook sproeien, prikken, borstelen en verticuleren. De ondergrond van het gras op de graswickets is klei, waar dit bij reguliere sportvelden meestal zand is."

Het prepareren van een pitch voor een wedstrijd is volgens hem haast een wetenschap. "De pitch moet goed en veilig bespeelbaar zijn. Tien dagen voor een belangrijke internationale ontmoeting maaien we het gras tot zo'n twaalf millimeter. Vervolgens gaan we over tot verticuleren en het verwijderen van dood gras om te voorkomen dat een viltlaag ontstaat met zachte plekken waarop de bal kan doorschieten. Wij beschikken als een van de weinige verenigingen in Nederland over twee graswickets waarvoor de club in 2010 van de International Cricket Council (ICC) de felbegeerde One Day International-status kreeg. Daar zijn we uiteraard trots op."

Oeps

De praktijk is soms weerbarstig...

Heb jij ook iets gezien wat niet helemaal goed is gegaan?
Stuur je foto in naar: j.reedijk@bsnc.nl.

Nieuwe zaad-/zaaitechnologie maakt weg vrij voor duurzame velden

In het streven naar duurzame sportvelden kan veldbeemdgras een belangrijke rol spelen. Deze grassoort zorgt voor een stabiele toplaag en dichte mat en daarmee voor meer speeluren. Ook geeft het vitale gras minder uitspoeling en gaat het efficiënter met water om. Waarom neemt veldbeemdgras dan toch nog geen 40 tot 50% van het grassenbestand op onze sportvelden in? Dat is enkel een kwestie van tijd, want graszadenbedrijf Limagrain Advanta introduceert in nauwe samenwerking met machinefabrikant Vredo een geheel nieuwe methode van inzaaien, waarbij veldbeemdgras een VIP-behandeling krijgt. De vinding werd onlangs bekroond met de Gouden Klavertje4-innovatieprijs van GroenTechniek Holland.

Kort nieuws

Duurzame brug tussen twee sportparken

Binnenkort start de gemeente Amsterdam met de bouw van een recycle kunststof loopbrug. Tussen twee sportparken komt deze twintig meter lange brug, vervaardigd uit recycle kunststof door de firma Lankhorst uit Sneek. Binnenkort leest u op de site van de BSNC meer over dit bijzondere project.

Nationale Grasdag: innoveren in het krachtenveld

Hoe houd ik mij als fieldmanager staande in het krachtenveld van politiek, maatschappij en verenigingen? Hoe denk ik pro-actief mee in nieuwe manieren van samenwerken en hoe geef ik invulling aan een belangrijk thema als duurzaamheid? De 13e editie van de Nationale Grasdag komt op woensdag 27 januari aanstaande in FC Utrecht Stadion Galgenwaard met antwoorden in een dynamische masterclass rondom het thema innovatie. Schrijf u vandaag nog in en ga met groundsman Johan van Amerongen mee op veldbezoek! In een geheel nieuwe, interactieve setting brengt Nationale Grasdag een plenair programma met deskundige sprekers uit het onderwijs, het bedrijfsleven en de advisering. Ook HAS Hogeschool en BSNC hebben zich aan deze studiedag verbonden. Deze dag wordt afgesloten met een spraakmakende nabeschuiving van een bekend radio- en tv-presentator.

Voor meer informatie en inschrijven: www.nationalegrasdag.nl.

Heeft u onderwerpen die niet mogen ontbreken in de volgende nieuwsbrief?

Stuur een berichtje naar f.latijnhouders@bsnc.nl

OPROEP!

Green Deal Sportvelden

Vanaf het moment dat staatssecretaris Mansveld in september 2013 haar brief stuurde met de aankondiging van een verbod op het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, voerde BSNC hierop een actief beleid. Op basis van een ledenpeiling nam BSNC in het najaar van 2013 haar standpunt in. De lijn was (en is) dat de BSNC voorstander is van chemievrij beheer. Maar dit mag niet ten koste gaan van de veiligheid, kwaliteit en bespeelbaarheid van de velden. Ook voorzagen we dat we als sector tijd nodig hadden om dat voor elkaar te krijgen.

We zijn daarom trots dat BSNC één van de partners is binnen de Green Deal Sportvelden die op 22 oktober jl. is ondertekend, samen met het ministerie van IenM, NOC*NSF, VSG, CUMELA Nederland, branchevereniging VHG, de golfsector, VEWIN en Natuur- en Milieu-

federaties. Onze gezamenlijke opdracht is om ervoor te zorgen dat we in 2020 de velden zonder chemie kunnen beheren. Dat vraagt veel aandacht voor voorlichting en kennisontwikkeling, scholing, onderzoek naar good practices en alternatieve methoden, en innovatie en ontwikkeling. Daar zetten we ons de komende jaren voor in.

Kort nieuws

Platformbijeenkomst social return en participatie

Sinds juli 2011 neemt de overheid bij inkopen en aanbestedingen 'social return' op als contractvoorwaarde. Dat betekent dat bij aanbestedingen boven de 250.000 euro bedrijven bij de uitvoering van een opdracht mensen moeten inzetten met een grote(re) afstand tot de arbeidsmarkt. Veel bedrijven worstelen hiermee. Ze willen graag hun maatschappelijke verantwoordelijkheid invullen, maar in de praktijk blijkt dit lastig.

Voor de BSNC reden om een platformbijeenkomst over dit thema te organiseren op donderdag 8 december 2015 in Houten. De bijeenkomst start om 15.30 uur en duurt tot ± 18.30 uur. Hierna is er een uitgebreid dinerbuffet. Deelname voor leden van de BSNC is gratis. De bijdrage voor niet-leden bedraagt € 95,- per persoon (excl. BTW).

U kunt zich aanmelden op www.bsnc.nl

BSNC Studiedag

Gras of kunstgras: maak een verantwoorde keuze!

Onze Studiedagen zijn ideaal om professionals in één dag bij te scholen over een specifiek onderwerp. Studiedagen hebben een praktische insteek en sluiten aan bij de praktijk van de deelnemers. Dat zijn accountmanagers van aannemers en leveranciers, beleidsmedewerkers en beslissers bij de overheid, bestuurders en beslissers bij sportverenigingen en beheerorganisaties. Zij krijgen op 24 november en 2 december kennis en inzicht aangereikt in de verschillende typen sportvelden voor voetbal. Dit voor wat betreft de opbouw, de beleving bij het gebruik, de milieubelasting gerelateerd aan de aanleg, het onderhoud en de renovatie van de velden en de totale exploitatiekosten. Zo kunnen zij een verantwoorde keuze maken voor het type sportveld dat het beste bij hun situatie past. De dag begint om 09.00 uur en eindigt om 16.00 uur.

DATA EN LOCATIES

- 24 november** HAS Kennistransfer en Bedrijfsopleidingen,
Onderwijsboulevard 221, 5223 DE 's-Hertogenbosch
- 2 december** Bondsbureau KNVB, Woudenbergseweg 56, 3707 HX Zeist

KOSTEN EN INSCHRIJVEN

Voor bij BSNC aangesloten organisaties geldt dat de kosten per persoon € 195,- excl. BTW bedragen. De prijs voor niet-leden bedraagt € 295,- excl. BTW. Lunch, consumpties en studiemateriaal zijn inbegrepen. De groepsgrootte is maximaal 20 personen. **Meer informatie: www.bsnc.nl**

COLOFON

Hoofdredactie: Ben Moonen,
Eindredactie: Fridy Latijnhouwers
Redactie: Job Steunenbergh, Marianne de Gelder,
Paul van Berkel, Arwin Verschoor,
Michiel van Koningsbruggen en René Jongmans

Teksten: Hart voor verhalen
Vormgeving: Studio Suikerwit
Drukwerk: Drukkerij Gianotten
Verspreiding: Drukkerij Gianotten

De Middenstip is een uitgave van de BSNC en verschijnt twee keer per jaar in een oplage van 2.000 exemplaren.